02-04

Муниципальное общеобразовательное бюджетное учреждение средняя общеобразовательная школа с.Ургаза муниципального района Баймакский район Республики Башкортостан

Рассмотрено и принято	**«Согласовано»**	**«Утверждаю»**
на заседании МО учителей башкирского языка и литературы	Заместителем директора по УВР	Директор школы
Руководитель	___________/Минишева З.Х./	___________/Макатова З.Р./
___________/Хисаметдинова Г.З.		Приказ № 77/1
Протокол № 1	«28» августа 2015г.	от «28» августа 2015г.
от «21» августа 2015г.		

Рабочая программа
по башкирскому (родному) языку и литературе для 6 класса
учителя башкирского языка и литературы первой категории
Хисаметдиновой Гульниры Зуфаровны
на 2015-2016 учебный год

с.Ургаза-2015

6-сы класс өсөн туған (башҡорт) теленән һәм әҙәбиәтенән эш программаһы.

Программа бөтәһе 105 сәғәткә планлаштырылған. Аҙнаһына 3 сәғәт иҫәбенән.

Дәреслек: Башҡорт теле: Рус м2кт2пт2рене8 6-сы класында уҡыусы башҡорт балалары өсөн дәреслек. Вилданов Ә.Х.,Хажин В.И.-)ф0 : Китап,2008.

Программа кимәле : базис. Базис программаһында 2 сәғәт бүленгән, 1 сәғәт мәктәп компонентынан ҡушылды.

Уҡытыусының тел буйыса уҡыу- уҡытыу методик комплекты :

1. Башҡорт теленән диктанттар һәм изложениелар йыйынтығы. Усманова М.Ғ., Ғәбитова З.М. – Өфө: Китап, 2009.
2. Ғафаров Б.Б.Әҙәбиәт уҡытыу методикаһы. – Өфө : Китап, 2008. – 352 бит.
3. 5-9 кластарҙа башҡорт телен уҡытыу методикаһы /Аҙнағолов Р.Ғ., Тикеев Д.С. һ.б. – Өфө : Китап, 1996. – 320 бит.

Уҡыусылар өсөн тел буйынса уҡыу- уҡытыу методик комплекты : Башҡорт теле:. Рус м2кт2пт2рене8 6-сы класында у7ыусы башҡорт балалары өсөн дәреслек. Вилданов Ә.Х.,Хажин В.И.-)ф0 : Китап,2008.

Программа үҙенсәлектәренең характеристикаһы: Эш программаһы Башҡортостан Республикаһы Мәғариф министрлығы тарафынан раҫланған “Башҡорт теле һәм әҙәбиәтенән программа”(Уҡытыу рус телендә алып барылған мәктәптәрҙең I – XI кластары өсөн). Төҙөүселәре:Тикеев Д.С., Толомбаев Х.А. һ.б.–)ф0, “Ватандаш”,2005.
Башҡортостан Республикаһы Мәғариф министрлығы тарафынан тәҡдим ителгән программа Башҡортостан Республикаһы Баймаҡ районы муниципаль районы хакимиәте муниципаль бюджет дөйөм белем биреү учреждениеһы Урғаҙа төп дөйөм белем биреү мәктәбенең уҡыу планына ярашлы рәүештә тормошҡа ашырыла.

Был эш программаһында федераль һәм республика закондары талаптары тормошҡа ашырыла: «Рәсәй Федерацияһы халыҡтары телдәре тураһында» Законы, Рәсәй Федерацияһының «Мәғариф тураһында» Законы, «Башҡортостан Республикаһы халыҡтары телдәре тураһында» Законы, Башҡортостан Республикаһының «Мәғариф тураһында» Законы, Башҡортостан Республикаһында Милли мәғарифты үҫтереү концепцияһы.

Программа буйынса башҡорт теленә өйрәтеүҙең маҡсаты һәм бурыстары:

- Уҡыусыларҙа башҡорт телендә һөйләгәнде, уҡығанды, радиотапшырыуҙар тыңлағанды аңлау күнекмәләре булдырыу (аудирование).
- Башҡорт теленең өндәрен, һүҙҙәрен дөрөҫ әйтеп, үҙ-ара һөйләшергә, тәҡдим ителгән темалар, ситуациялар буйынса һөйләргә өйрәтеү.
- дәреслектәге, уҡыу ҡулланмаларындағы текстарҙы, башҡорт телендә сыға торған «Йәншишмә», «Аҡбуҙат», «Аманат», «Шоңҡар», «Йәшлек» гәзит-журналдарын үҙ аллы һәм аңлы уҡыу күнекмәләрен биреү.

– Аралашыуҙа кәрәк була торған типик һөйләмдәрҙе күсереп, үҙ фекерҙәрен билдәле кимәлдә үҙ аллы яҙыу күнекмәләрен булдырыу.
– Башҡорт телен өйҙә, йәмғәт тормошонда, хеҙмәт процесында практик файҙаланырға өйрәтеү.
– Башҡорт телен практик өйрәнеүгә бәйләп, балаларҙы башҡорт халҡының тарихы, мәҙәниәте, сәнғәте, әҙәбиәте, милли йолалары, башҡорт халҡының күренекле шәхестәре, уларҙың эшмәкәрлеге, ижады һәм башҡалар менән таныштырыу, балаларҙы башҡорт донъяһына алып инеү, башҡорт халҡына, үҙҙәре йәшәгән төйәккә ихтирам һәм һөйөү тәрбиәләү.

Программаның йөкмәткеһе һәм төҙөлөшө:

Башҡорт телен уҡытыуҙың икенсе баҫҡысы 5-9-сы кластарға тура килә. 6-сы класта уҡытыуҙың маҡсаты – башланғыс кластарҙа алған белем һәм күнекмәләрҙе икенсе баҫҡыс талаптарына ярашлы практик йүнәлештә тәрәнәйтеү, башҡорт теленең өндәр системаһы, лексик байлығы,морфологик категориялары һәм синтаксик төҙөлөшө тураһында белем биреү.

Туған әҙәбиәт материалы еңелдән ауырға барыу принцибына ярашлы урынлаштырылды. Был класта фольклор әҫәрҙәренән һуң башҡорт яҙыусылары һәм шағирҙарының туған тел, тыуған ер, дуҫлыҡ тураһында әҫәрҙәре өйрәнелә.

Уҡыу – тематик планы

№	Тема	Сәғәттәр һаны
1	Йырым минең Башҡортостан	7
2	Уҙған ғүмер- ҡалған хәтер.	4
3	Ил һаҡлап, азатлыҡ даулап.	11
4	Төньяҡ амурҙары	8
5	Башҡорт Автономияһы өсөн көрәш	4
6	Уралып ятҡан Уралтау	7
7	Ағиҙелкәй алҡын, һыуы һалҡын.	9
8	Тау башында балҡый бер ҡала.	5
9	Башҡорт йолалары.	6
10	Башҡорт аштары.	3
11	Әсәм теле- сәсән теле	7
12	Башҡорттар китте һуғышҡа	4
13	Башҡорт халыҡ ауыҙ- тел ижады	7
14	Борон4о 262би 7омарт7ыларыбы6	6
15	Башҡортостандың халыҡ шағирҙары,	13

	яҙыусылары.	
16	Дуҫлыҡ менән көслөбөҙ	4
	Бөтәһе	105

Я6ма эшт2р к1л2ме

Эш т0р62ре	**6-сы класс**
Диктант	8
Изложение	2
Иншалар	2

6-сы класс өсөн телмәр күнекмәләренә талаптар

1. Өйрәнелгән әҫәрҙәрҙең авторын, исемен белеү; ятлау өсөн тәҡдим ителгән өҫәрҙәрҙе яттан һөйләй белеү;
2. Яҙыусы ижад иткән художестволы картиналарҙы уйлап күҙ алдына баҫтырыу; эпик һәм лирик әҫәрҙәрҙе айыра белеү;
3. Художестволы, фәнни-популяр һәм публицистик текстарҙы ҡысҡырып, етеҙ уҡыу; ҙур булмаған әҫәрҙәрҙе, өҙөктәрҙе һөйләй белеү;
4. Йәмғиәт тормошонда телдең роле; туған телдең әһәмиәте; фонетика, графика, лексиканың нигеҙҙәре менән танышыу
5. Ижади диктанттар, изложениелар һәм иншалар яҙыу.

Программа йөкмәткеһе 3 йүнәлештән тора:

- телмәр эшмәкәрлеген формалаштырыу;
- телдең системаһын (фонетика, орфография, орфоэпия, грамматика, пунктуация) өйрәнеү;

бәйләнешле текст менән эшләргә өйрәтеүҙе күҙ уңында тота. Шулай уҡ унда милли тәрбиә тураһында ла мәсьәлә күтәрелә**.**

Уҡытыу предметының төп йөкмәткеһе :

Йырым минең- Башҡортостан. –7сәғәт. З. Биишева.” Башҡортостан”. Р. Ғарипов. “Дан һиңә, Дан Башҡортостан”. С. Ярмуллин. “Башҡорт аты”. Башҡорт теле буйынса алдағы кластарҙа үтелгәндәрҙе ҡабатлау. Башҡорт әҙәби теле, уның нормалары тураһында төшөнсә биреү.

Уҙған ғүмер- ҡалған хәтер. – 4 сәғәт. Ә. Усманов “ Башҡорттарҙың ғәскәри хеҙмәте”(өҙөк). “Ҡолой кантон” (Башҡорт халыҡ йыры). Ғ. Хөсәйенов. “Рудасы Исмәғил Тасим улы“(повестан өҙөктәр). Һүҙ төркөмдәре турһында төшөнсә.Үҙ аллы һәм ярҙамсы һүҙ төркөмдәре. Исем.
Ил һаҡлап, азатлыҡ даулап. – 11 сәғәт. Ә. Бейеш. “Башҡорт халҡының тарихы һәм азатлыҡ өсөн көрәше”. Б. Рафиҡов.” Һөйәнтүш фажиғәһе”. Башҡорт халыҡ йыры «Тәфтиләү». Ғ. Хөсәйенов. “Алдар батыр ҡиссаһы”. Степан Злобин. “Салауат Юлаев”. Ғ. Ибраһимов. “Кинйә “(романдан өҙөк).
Төньяҡ амурҙары-8 сәғәт
“Төньяҡ Амурҙары”. “Рус- француз һуғышы бәйете”.Һүрәтләү саралары. Исемдәрҙең һан, эйәлек, килеш һәм хәбәрлек категориялары менән үҙгрешенең үҙенсәлектәрен, ялғауҙарының фонетик варианттарының ҡулланышын практик күҙәтеү күнегеүҙәре. Бәйет тураһында төшөнсә.
Башҡорт Автономияһы өсөн көрәш. – 4 сәғәт. Әхмәтзәки Вәлиди Туған. “Башҡорт ҡоролтайы”. Ш. Бабич. “Башҡорт халҡына көйлө хитап “(өҙөктәр). Р. Солтангәрәев. “Осто бөркөт”. Хитап тураһында төшөнсә. Сифат. Сифат дәрәжәләре. Дәрәжә формаларының яһалышы.
Уралып ятҡан Уралтау. – 7 сәғәт. Башҡорт халыҡ йыры “ Урал”. Б. Бикбай. “Урал”. “Уралтау”. Исем сифат.Исем буйынса үтелгәндәрҙе ҡабатла, дөйөмләштереү.
Ағиҙелкәй алҡын, һыуы һалҡын. – 9 сәғәт. Башҡортостан йылғалары тураһында белешмә. Башҡорт халыҡ йыры «Йәмле Ағиҙел буйҙары». Р. Бикбаев.” Һыуһаным һыуҙар бирегеҙ”. Башҡорт халыҡ йыры «Йәмле Дим буйы». «Ағиҙел менән Яйыҡ» риүәйәте. Риүәйәт тураһында төшөнсә. Тамыр, яһалма, ҡушма сифаттар.
Тау башында балҡый бер ҡала. – 5 сәғәт. Р.Янбулатова “Гүзәл Өфөм – баш ҡалам”(йыр). А. Камалов. “Боронғо башҡорт ҡалалары”. Минең тыуған ҡалам.
Башҡорт йолалары. –6 сәғәт. А. Ҡобағошов. “Ҡарға бутҡаһы тәмлеме”? “Т. Ҡарамышева.” Кәкүк сәйе”. Башҡорт йолалары тураһында белешмә. Һүҙҙәр һәм һүҙбәйләнештәр.
Башҡорт аштары. – 3 сәғәт. Ҡ. Даян. “Башҡорт ҡымыҙы”. М. Өмөтбаев.” Башҡорт ҡорото”. Н. Сафин. “Бишбармаҡ”. Башҡорт халҡының милли аштары тураһында белешмә. Сифаттарҙың үҙгәреше.Башҡорт һәм рус телендәге оҡшаш һәм айырмалы яҡтарҙы билдәләү. Сифат темаһын ҡабатлау.Хат яҙырға өйрәтеү.
Әсәм теле- сәсән теле – 7 сәғәт. Башҡорт теле(белешмә). З. Биишева. “Башҡорт теле”. Башҡорт халыҡ әкиәте «Яҡшы һүҙ- йән аҙығы». Ә. Вахитов.” Һүҙ хаҡында баллада.” Р. Назаров. “Япраҡ”. Алмаш.Төп үҙенсәлектәре. Рус телендәге алмаштар менән сағыштырыу, тәржемә күнекмәләре үткәреү. Килтерелгән текстарҙан алмаштарҙы табыу.
Башҡорттар китте һуғышҡа – 4 сәғәт. . Я. Хамматов.” Башҡорттар китте һуғышҡа…” Ҡ. Даян. “Шайморатов генерал” (йыр). Ж. Кейекбаев. “Зөбәй Үтәғолов”. Ә. Бикчәнтәев. “Бөркөт һауала үлә”(өҙөк). Ә. Бикчәнтәев. “Нисә йәш һиңә комиссар?”. Алмаштарҙың башҡорт телендә мәғәнә үҙенсәлектәрее, төркөмсәлере, телмәрҙә ҡулланыу.

***Баш7орт халы7 ауыб- тел ижады* (7 с)** Башҡорт халыҡ экиәттәре (белешмә). «Аҡъял батыр» башҡорт халыҡ әкиәте. «Алдар менән шайтан» башҡорт халыҡ әкиәте. Тормош- көнкүреш экиәттәре. «Ҡурай» башҡорт халыҡ йыры. «Ҡурай моңо» әкиәте. Йомаҡтар. Алмаш төркөмсәләрен ҡабатлау. Һандар. Ябай һәм ҡушма һандар. Һандардарҙың телмәрҙә ҡулланылышы.

***Борон4о 262би 7омарт7ыларыбыб* (6 с)** Баш7орт 262би2те тарихынан белешм2. ?.;2ли Йософ 7исса3ы. Архаизмдар, неологизмдар, варваризмдар тура3ында т0ш0нс2. ?армасан мен2н С2рм2с2н. С.Юлаев Б1г2с21г2 7ушылып, Ир-батыр4а 7уш булып. ?арабай мен2н Сарыбай. М.А7мулла Н2сих2тт2р. С2с2нд2р ижады. №абрау. ?оба4ош с2с2н ?оба4ош с2с2н мен2н А7мырбаны8 2йтешк2не. Байы7 с2с2н. Байы7 с2с2нде8 7аба7 а7ыны Бохар мен2н 2йтешк2не. Һандар. Фонетик күнегеүбәр. Һан төркөмсәләре. Һандарбың ябылышы. Цифрбар менән ябылған һандарбы у7ыу һәм я7ыу күнекмәләрен үткәреү.

Башҡортостандың халыҡ шағирҙары, яҙыусылары. – 13 сәғәт. Халыҡ шағирҙарының тормош юлы менән танышыу, ижадтарына ҡыҫҡаса күҙәтеү яһау, уларҙың башҡорт әҙәбиәте тарихында урыны тураһында фекер алышыу. Биография һәм автобиография тураһында төшөнсә биреү. Р. Ниғмәти.” Ҡыҙымдың һорауҙарына яуаптар”. З. Биишева. “Кәмһетелгәндәр “(өҙөк). Р. Ғарипов.” Аманат”. Н. Мусин. “Күҙ йәше”.Р. Бикбаев. “Халҡыма хат”. Ә. Атнабаев.” Салауат менән һөйләшеү”.
Дуҫлыҡ менән көслөбөҙ.- 4 сәғәт. Ҡ. Аралбай. “Дуҫлыҡ һәйкәле”. М. Кәрим. “Беҙҙең өйҙөң йәме”. Ҡунаҡ килде. А. Кузнецов. “Салауаттан һорау алыу”. Картина менән эш. Әҙәбиәт теорияһы буйынса йыл буйына үтелгәндәрҙе ҡабатлау, дөйөмләштереү. Тел буйынса йыл буйына үтелгәндәрҙе ҡабатлау, дөйөмләштереү.

Уҡыу-уҡытыу программаһында планлаштарылған һөҙөмтәләрҙе үҙләштерелеүен баһалау

1. Класта һәм өйҙә башҡарыла торған яҙма эштәр өйрәтеү һәм тикшереү характерында була.
   Уларға түбәндәгеләр инә:

   – башҡорт теленән төрлө типтағы күнегеүҙәр;
   – тәржемә эштәре (башҡорт теленән рус теленә һәм киреһенсә);
   – дәреслектәрҙәге әҙәби текстарға пландар төҙөү;
   – һорауҙарға яҙма яуаптар һәм иншалар;
   – тел һәм әҙәби материалдар буйынса аналитик һәм дөйөмләштереү тибындағы схемалар, проекттар һ.б. төҙөү.
2. Башҡорт теленең ағымдағы, сирек йәки йыл аҙағында, шулай уҡ уҡыу йылы башында инеү диктанты, ҙур темаларҙан һуң йомғаҡлау контроль эштәре үткәрелә. Ағымдағы контроль эштәр программаның өйрәнелгән материалын үҙләштереүҙе тикшереү маҡсатында

уҙғарыла. Уларҙың төрө һәм үткәреү йышлығы өйрәнелә торған материалдың ҡатмарлылығынан, уҡыусыларҙың белем кимәленән сығып билдәләнә. Ағымдағы контроль эштәр өсөн уҡытыусы йә тотош дәресте, йә уның бер өлөшөн генә файҙалана ала.

3. Уҡыу йылы башында инеү диктанты, сирек һәм йыл аҙағында йомғаҡлау контроль эштәре мәктәп администрацияһы менән берлектә төҙөлгән график буйынса үткәрелә. Контроль эштәрҙе сиректең беренсе көнөндә һәм дүшәмбелә үткәреү тәҡдим ителмәй.

Программа материалының үҙләштереү кимәле уҡыусыларҙың дәрестәрҙә телдән биргән яуаптарына һәм яҙма эштәренә ҡарап баһалана. Бының өсөн башҡорт теленән һәр класта түбәндәге күләмдә контроль эштәр, яҙма эштәр үткәреү ҡарала:

Программа материалының үҙләштереү кимәле уҡыусыларҙың дәрестәрҙә телдән биргән яуаптарына һәм яҙма эштәренә ҡарап баһалана.

Балалар6ы8 у7ыу 32л2тт2рен ба3алау

Йыл а6а4ына у7ыу ти6легe минутына т1б2нд2гес2 булыр4а тейеш

Класс	№16	Билд2	Эст2н у7ыу(316)
6-сы класс	90-100	250-280	120-150

Контроль характер6а4ы я6ма эшт2р текстарыны8 к1л2ме

Эш т0р62ре	**6-сы класс**
№16лек диктанты	15-18
Диктант	60-70
Изложение	50-60
Инша	55-65

Календарь –тематик планлаштырыу

№	Теманы8 й0км2тке3е	С242т 3аны	Дата		И9к2рм2
			план	факт	
	I сирек				

	Йырым минең – Башҡортостан!	7			
1	Башҡортостан (белешмә)	1	04.09		
2	З.Биишева Башҡортостан Р.Ғарипов Дан һиңә,дан,Башҡортостан	1	05.09		
3	Ф.Туғыҙбаева «Эй яҙмышым минең” Ш.Бабич. Башҡортостан	1	07.09		
4	Фонетик күнегеүҙәр. Үҙ аллы һәм ярҙамсы һүҙ төркөмдәре	1	11.09		
5	Үҙ аллы эш. Үтелгәнде ҡабатлау	1	12.09		
6	Хаталар өҫтөндә эш. Ә.Усманов. Башҡорттарҙың ғәскәри хеҙмәте	1	14.09		
7	Ҡолой кантон (башҡорт халыҡ йыры)	1	18.09		
	Уҙған ғүмер – ҡалған хәтер.	4			
8	;.Х0с2йенов Рудасы Исм24ил Тасим улы	1	19.09		
9	М.;афури Бе66е8 н2м2л2р6е 3ат7анда.	1	21.09		
10	Инеш контроль диктант. Көҙ күренештәре.	1	23.09		Дикт.йый. 18-се бит
11	Хаталар 09т0нд2 эш. Фонетик күнегеүҙәр. Исем.	1	25.09		
	Ил һаклап, азатлыҡ даулап.	**11**			

12	Башҡорт ихтилалдары (белешмә)	1	26.09		
13	Салауат(башҡорт халыҡ йыры)	1	28.09		
14-15	М.Иҙелбаев Хушлашыу.	2	02.10 03.10		
16	Р.Бикбаев Салауат ҡылысы	1	05.10		
17	С.Злобин Салауат Юлаев	1	09.10		
18-19	;.Ибра3имов Кинй2.	2	10.10 12.10		
20	Үтелгәндәрҙе ҡабатлау	1	16.10		излож. йый.114-се б.
21	Фонетик күнегеүҙәр. Исемдәрҙең һан, эйәлек заты менән үҙгәреүе.	1	17.10		
22	Контроль диктант. Башҡортостан – йырҙар иле.	1	19.10		Дикт. йый 89-се бит
	Төньяҡ амурҙары	8			
23	Хаталар өҫтөндә эш Бәйет тураһында төшөнсә Рус-француз һуғышы бәйете	1	23.10		
24-25	Я.Хамматов Төнъяҡ амурҙары	2	24.10		

			26.10		
26	Сирек буйынса үтелгәнде ҡабатлау	1	30.10		
	II сирек				
27	Любизар. Кутузов (башҡорт халыҡ йырҙары) Һүҙлек диктанты	1	06.11		
28	Хаталар өҫтөндә эш. Ҡаһым түрә (риүәйәт)	1	07.11		
29	Тамыр,яһалма,ҡушма исемдәр	1	09.11		
30	Исемдәрҙең килеш менән үҙгәреүе	1	13.11		
	Башҡорт автономияһы өсөн көрәш	4			
31	«. В2лидиБеренсе баш7орт 7оролтайы. Ш.Бабич Баш7орт хал7ына к0йл0 хитап Хитап тура3ында т0ш0нс2	1	14.11		
32	Р.Солтанг2р2ев Осто б0рк0т	1	16.11		
33	Фонетик к1неге162р. Исемд2р6е8 эй2лек заты мен2н 16г2ре1е	1	20.11		
34	Я84ы6лы7 32м урта7лы7 исемд2р	1	21.11		
	Уралып ятҡан Уралтау	7			

35	Баш7ортостан тау6ары (белешм2)	1	23.11		
36	Урал(баш7орт халы7 йыры) Р.Бикбаев.Уралыма	1	27.11		
37	Иҫкәртмәле диктант. Ҡәҙерле исем	1	28.11		Дикт.йый. 74-бит
38	Хаталар өҫтөндә эш. Я.Хамматов ;2йзулла. I б1лек	1	30.11		
39	Я.Хамматов ;2йзулла. II б1лек	1	04.12		
40	Инша «;2йзулла» 292ренд2 т0п герой	1	05.12		
41	Фонетик к1неге162р Исемд2р6е8 к1плек ял4ауы	1	07.12		
	Ағиҙелкәй алтын, һыуы һалҡын	9			
42	Баш7ортостан йыл4алары (белешм2). Й2мле А4и6ел буй6ары (баш7орт халы7 йыры)	1	11.12		
43	Р.Бикбаев №ыу3аным 3ыу6ар бирегеб	1	12.12		
44	Й2мле Дим буйы(баш7орт халы7 йыры) А4и6ел мен2н Яйы7(ри12й2т)	1	14.12		
45	Сифат. Сифаттар6ы8 д2р2ж2л2ре	1	18.12		

46	«.Вахитов Ир 7анаты I б1лек Характеристика тура3ында т0ш0нс2	1	19.12		
47	«.Вахитов Ир 7анаты I Iб1лек	1	21.12		
48	Фонетик к1неге162р	1	25.12		
49	Контроль диктант. Ҡурай	1	26.12		Дикт.йый. 83-бит
50	Хаталар 09т0нд2 эш. Беренсе яртыйыллыҡҡа йомғаҡ.	1	28.12		
	III сирек. **Тау башында балҡый бер ҡала**	5			
51	Өфө (белешмә). Р.Янбулатова. Гүзәл Өфөм – баш ҡалам.	1	15.01		
52	Фонетик күнегеүҙәр. Сифат дәрәжәләре.	1	16.01		
53	А.Камалов Борон4о баш7орт 7алалары. Исемд2р6е8 сифат м242н23е алыуы	1	18.01		
54	Т.ү. Инша .?ыш.	1	22.01		
55	Хаталар өҫтөндә эш	1	23.01		
	Башҡорт йолалары	6			
56	А.?оба4ошов Ҡарға бутҡаһы тәмлеме? ?ар4а бут7а3ы (баш7орт	1	25.01		

	халы7 йыры)				
57	Т.?арамышева. К2к1к с2йе	1	29.01		
58-59	Т.ү. Изложение. Һандуғас тауышы	2	30.01 01.02		Изл.йый. – 78-79 бб.
60	Хаталар 09т0нд2 эш. Тамыр,я3алма,7ушма сифаттар	1	05.06		
61	С.Агиш ?уна7 32м намы9	1	06.02		
	Башкорт аштары	3			
62	Милли аштар(белешм2). Баш7орт 7ымы6ы.Баш7орт 7орото	1	08.02		
63	В.Власов.Баш7орт балы	1	12.02		
64	Н.Сафин. Бишбарма7 Фонетик к1неге162р	1	13.02		
	Әсәм теле – сәсән теле	7			
65	Баш7орт теле (белешм2). З.Биишева Баш7орт теле	1	15.02		
66	Аңлатмалы диктант. Борсоулы уйҙар		19.02		Дикт.йый. 87-се бит

67	Хаталар 09т0нд2 эш.	1	20.02		
68	Я7шы 316-й2н а6ы4ы. Башҡорт халыҡ әкиәте	1	22.02		
69	«.Вахитов №16 ха7ында баллада	1	26.02		
70	;.Х0с2йенов »с2м теле-с2с2н теле	1	27.02		
71	Фонетик к1неге162р	1	29.02		
	Башҡорттар китте һуғышҡа	4			
72	Я.Хамматов Баш7орттар китте 3у4ыш7а Шайморатов генерал	1	04.03		
73	Ж.Кейекбаев. З.!т24олов	1	05.03		
74	«.Бикч2нт2ев. Б0рк0т 3ауала 1л2	1	07.03		
75	Р.Насиров Ил бала3ы Шакирй2н. Фонетик к1неге162р	1	11.03		
	Башҡорт халыҡ ауыҙ – тел ижады.	7			
76	Баш7орт хал7ыны8 ауы6 –тел ижады (белешм2). Урал батыр (баш7орт халы7 2ки2те)	1	12.03		
77	Контроль диктант. Иртә яҙ.	1	14.03		
78	Хаталар өҫтөндә эш. Алдар мен2н шайтан	1	18.03		

	(баш7орт халы7 2ки2те)				
79	Сирек буйынса үтелгәнде йомғаҡлау.	1	19.03		
	IV сирек.				
80	?урай мо8о (баш7орт халы7 2ки2те)	1	21.03		
81	Йома7тар. К0л2м2ст2р тура3ында т0ш0нс2. К0л2м2ст2р	1	08.04		
82	Фонетик к1неге162р. Алмаш	1	09.04		
	Боронғо әҙәби ҡомартҡыларыбыҙ.	6			
83	Баш7орт 262би2те тарихынан(белешм2) ?.;2ли. Йософ 7исса3ы	1	11.04		
84	С.Юлаев Б1г2с21г2 7ушылып, Ир-батыр4а 7уш булып	1	15.04		
85	?арабай мен2н Сарыбай	1	16.04		
86	М.А7мулла Н2сих2тт2р. Фонетик к1неге162р	1	18.04		
87	С2с2нд2р ижады. Алмаш төркөмсәләре.	1	22.04		
88	Аңлатмалы диктант. Бәхет сығанағы.	1	23.04		Дикт.йый. 103-бит
	Башҡортостандың халыҡ шағирҙары, яҙыусылары.	13			
89	Хаталар 09т0нд2 эш. Мәжит Ғафури тормошо. Бир ҡулыңды.	1	25.04		

90	Р2шит Ни4м2ти. ?ы6ымды8 3ораубарына яуаптар	1	29.04		
91	Мостай К2рим)с0нс0 к0н тоташ 7ар яуа	1	30.04		
92	С2йфи ?удаш С2й. Р2ми ;арипов Аманат	1	02.05		
93	Назар Н2жми К1лд2к. Рауил Бикбаев Хал7ыма хат	1	06.05		
94	«н42м Атнабаев Салауат мен2н 30йл2ше1. Марат К2римов Фасылдар	1	07.05		
95	Тимер Йосопов К18ел тула. №андар. Ябай 32м 7ушма 3андар	1	13.05		
96	З2йн2б Биишева К2м3етелг2нд2р	1	14.05		
97	«хи2р Х2кимов С2л2х 7арт	1	16.05		
98	Но4ман Мусин К16 й2ше	1	20.05		
99	Н2жиб Асанбаев.?ы6ыл паша	1	21.05		
100	?исса тура3ында т0ш0нс2. ;айса Х0с2йенов Алдар 7исса3ы	1	23.05		
101	Фонетик к1неге162р. №андар6ы8 т0рк0мс2л2ре	1	21.05		
	Дуҫлыҡ менән көслөбөҙ	4			
102	Контроль диктант. Атом боҙватҡысы	1	23.05		Дикт.йый.
103	Хаталар өҫтөндә эш.	1	27.05		

	?26им Аралбай Ду9лы7 32йк2ле.				
104	Мостай К2рим Бе66е8 0й608 й2ме.	1	28.05		
105	Зәйнәб Биишева Дуҫ булайыҡ. Синыф буйынса үтелгәнде ҡабатлау, йомғаҡлау.	1	30.05		

Уҡыу - уҡытыу методик ҡулланмалар исемлеге

1. Башҡорт теле грамматикаһы таблицаларҙа. Фонетика. Морфология. - Башҡортостандың бәләкәй даһийы. Өфө : «Эдвис» уҡытыу – методика үҙәге, 2008.
2. Әхтәмов М.Х.- Омонимдар һүҙлеге.-Өфө: Китап, 2006.
3. Әхтәмов М.Х.- Башҡорт теленең антонимдар һүҙлеге.-Өфө: Китап,1987.
4. Башҡорт теле: Рус мәктәптәренең 6-сы класында уҡыусы башҡорт балалары өсөн дәреслек. Вилданов Ә.Х.,Хажин В.И.-Өфө : Китап,2008.
5. Башҡорт теленән диктанттар һәм изложениелар йыйынтығы. Усманова М.Ғ., Ғәбитова З.М. – Өфө: Китап, 2009.
6. Ғафаров Б.Б.Әҙәбиәт уҡытыу методикаһы. – Өфө : Китап, 2008. – 352 бит.
7. 5-9 кластарҙа башҡорт телен уҡытыу методикаһы /Аҙнағолов Р.Ғ., Тикеев Д.С. һ.б. – Өфө : Китап, 1996. – 320 бит.
8. Башҡорт яҙыусылары, шағирҙары портреттары.
9. Аудио, видео әсбаптар

Ҡушымта

V-IX класс у7ыусыларыны8 баш7орт теле буйынса белемд2рен,беле162рен (умение) 32м к1некм2л2рен ба3алау нормалары

I.Телд2н бирг2н яуаптар6ы билд2л21 нормалары

!телг2нд2р6е 7абатлау, у7ыусылар6ан яуап алыу, улар6ы8 баш7орт теле буйынса белемд2рен, беле162рен 32м к1некм2л2рен тикшере1, и92пк2 алыу, шуны8 мен2н берг2, ал4ан белемд2рг2 таянып, тел бер2мект2рен2, к1ренешт2рен2 а8латма бирерг2 0йр2те1 алымдарыны8 бере3е и92пл2н2.

У7ыусыны8 яуабын ба3ала4анда, т1б2нд2ге критерий6ар мен2н эш ителерг2 тейеш:

1) Яуапты8 тулы 32м д0р09 булыуы;
2) 1телг2нде а8лы 16л2штере1,а8лау ким2ле;
3) Яуапты8 телм2р т060л0ш0, 262би тел нормаларына ярашлы булыуы.

У7ыусыны8 телд2н бирг2н яуабы 1телг2н материалды8 у7ытыусы т27дим итк2н 0л0ш0н2 логик э6м2-э6лекле а8латманы эсен2 ал4ан б2йл2нешле телм2р булыр4а, яуап бире1се баланы8 0йр2нелг2н 7а4и62л2рг2, билд2л2м2л2рг2 таянып эш ит2 беле1ен к1р32терг2 тейеш.

«г2р у7ыусы:

1) т27дим ителг2н теманы тулы а8лат3а,тел т0ш0нс2л2рен2 д0р09 билд2л2м2 бир32;
2) 1телг2н материалды тулы а8лауын,белемд2рен практик 7уллана беле1ен к1р32т32;
3) Материалды эбм2-эблекле 32м 262би тел нормаларына ярашлы а8лат3а, уны8 яуабы **«5» билд23е** мен2н ба3алана.

Әгәр у7ысусы «5» билд23ен 7уйыу талаптарына ярашлы яуап бир32,л2кин 3ир2к я3ала тор4ан хаталар еб2реп т2 у7ытыусы и9к2ртe1ен2н 3у8 улар6ы т062теп бар3а,теленд2,телм2р т060л0ш0нд2 3ир2к-3ая7 я8ылышлы7тар кит32,уны8 яуабы «**4» билд23е** мен2н ба3алана.

«г2р у7ысусы т27дим ителг2н тема4а 7ара4ан т0п т0ш0нс2л2р6е а8лауын 32м беле1ен к1р32т32, л2кин

1) Материалды тулы а8лата алма3а,т0ш0нс2л2р6е8 32м 7а4и62л2р6е8 билд2л2м23енд2 хаталар еб2р32;
2) 2йтк2н фекер62рен тулы 32м и9батлау6ы нигеб лл2й белм232,16 ми9алдарын килтер2 алма3а;
3) Яуабында эбм2-эблелек 3а7ланма3а,телм2р т060л0ш0нд2 хаталар бул3а,уны8 яуабы **«3» билд23е** мен2н ба3алана.

«г2р у7ысусы 3орал4ан материалды8 к1бер2к 0л0ш0н белм21ен,билд2л2м2л2р6е 32м 7а4и62л2р6е 2йтк2нд2 улар6ы8 т0п фекерен бо6оу4а килтер2 тор4ан хаталар еб2р32, материалды икел2не162р мен2н система3ы6 а8лат3а, уны8 яуабы «**2» билд23е** мен2н ба3алана

II. Диктанттар6ы ба3алау

Уҡытыусы башта тексты уҡып сыға. Өйрәнелмәгән орфограммалы һүҙҙәр алдан уҡ таҡтала яҙылған булырға тейеш. Уҡытыусы синыфтың әҙерлегенә ҡарап, әйтеп яҙҙырыу темпын үҙе билдәләй.

Тексты орфоэпия, әҙәби тел нормаларына ярашлы уҡыу талап ителә. Уҡытыусыға ярҙам итеү маҡсатында йыйынтыҡ авторҙары текстар аҙағында грамматик эш төрҙәре тәҡдим иттеләр.

Диктант яҙылып бөткәс, уҡыусыларға тексты уҡып һәм тикшереп сығыу рөхсәт ителә. Ләкин диктантты баштан уҡ уйлап, аңлап, иғтибарлы яҙырға өйрәтергә һәм һуңғы тикшертеү менән мауыҡмаҫҡа кәрәк. Уҡытыусы тексты икенсе тапҡыр тулы килеш уҡып сыҡҡас та, грамматик эш тәҡдим ителергә тейеш.

Контроль диктантты тикшергәндә, түбәндәге хаталар төҙәтелә, ләкин баһалағанда иҫәпкә алынмай:

1) мәктәп программаһына индерелмәгән ҡағиҙәгә яҙылыштар;

2) әле үтелмәгән ҡағиҙәгә яһалған хаталар;

3) автор ҡуйған ҡатмарлы пунктуацияға хаталар;

4) механик рәүештә бер хәреф урынына икенсеһен яҙыу (мәҫәлән: *ата* урынына *аша).*

Диктантҡа билдә ҡуйғанда шулай уҡ хаталарҙың характерына иғтибар итергә кәрәк. Хаталарҙы иҫәпләгәндә тупаҫ булмағандары, йәғни грамоталылыҡты билдәләү өсөн әһәмиәте юҡтары, айырым билдәләнә. Бындай хаталарҙың икеһе берәүгә иҫәпләнә.

Түбәндәге хаталар тупаҫ булмаған хаталарға инә:

1) ҡағиҙәләрҙең иҫкәрмәләренә ҡараған хаталар;

2) бәйләү юлы менән яһалған ҡушма яңғыҙлыҡ атамаларҙа ҙур хәрефтең яҙылышына хаталар;

3) бер тыныш билдәһе урынына икенсеһен ҡуйыу;

4) үҙләштерелгән һүҙҙәрҙең ялғауҙары яҙылышына хаталар.

Диктант бер генә билдә менән баһалана.

«5» билдәһе — тупаҫ булмаған 1 орфографик, 2 пунктуацион хата булған эшкә,

«4» билдәһе 4 орфографик, 3 пунктуацион йә 1 орфографик, 6 пунктуацион, йә орфографик хатаһыҙ, 7 пунктуацион хатаһы булған диктантҡа ҡуйыла. Әгәр хаталар араһында бер типтағылар булһа, 5 орфографик хаталы эшкә лә «4» билдәһе ҡуйырға мөмкин.

«3» билдәһе 6 орфографик, 6 пунктуацион йә 3 орфографик, 9 пунктуацион, йә 12 пунктуацион хаталы эшкә ҡуйыла. Әгәр эштә өс бер типтағы хата ебәрелһә, 8 орфографик, 8 пунктуацион хаталы эшкә лә «3» билдәһе ҡуйырға мөмкин.

«2» билдәһе 9 орфографик, 9 пунктуацион йә 8 орфографик, 10 пунктуацион хатаһы булған диктантҡа ҡуйыла. Хаталар һаны 15 орфографик хатанан да артып китһә, «1» билдәһе ҡуйыу уҡытыусы ҡарамағында.

Әгәр контроль диктанттан һуң өҫтәмә грамматик, орфографик, лексик эштәр тәҡдим ителһә, уларҙың һәр береһе айырым баһалана.

Грамматик биремдәрҙе баһалағанда түбәндәгеләрҙе иҫәпкә алыу тәҡдим ителә:

«5» билдәһе бөтә эште лә теүәл йә бер хата булғанда,

«4» билдәһе эштең яртыһынан күберәге дөрөҫ эшләнгәндә,

«3» билдәһе яртыһынан әҙерәге дөрөҫ әшләнгәндә,

«2» билдәһе бер эш тә дөрөҫ эшләнмәгәндә ҡуйыла.

III. Иншалар6ы 32м изложениелар6ы ба3алау

Рус м2кт2пт2ренд2 6-сы класта баш7орт теле 32м 262би2тен2н изложениелар 32м иншалар я66ырыу 0с0н 3айлан4ан тексты8 к1л2ме т162нд2гес2

Изложение	50-60
Иншалар	55-65

Инша 32м изложениелар я66ырыу аша у7ыусылар6ы8:

1) теманы аса беле1е,тел сараларын инша й2ки изложениены8 тема3ына 32м улар6а4ы т0п фекер6е а8латыу бурыстарына ярашлы 3айлай беле1е,
2) я64анда,грамматик нормалар4а 32м д0р09 я6ыу 7а4и62л2рен2 таянып эш ите1е тикшерел2. Шуны8 0с0н инша4а ла,изложение4а ла 32р ва7ыт ике билд2 7уйыла. Беренсе билд2 мен2н - улар6ы8 й0км2тке3е 32м телм2р т060л0ш0,икенсе билд2 мен2н грамоталылы7 ким2ле ба3алана.

Ба3алар6ы8 т0п критерий6ары		
Й0км2тке 32м телм2р т060л0ш0	Грамоталылы7	Ба3алау
1.Я6ма эште8 й0км2тке3е тулы3ынса тема4а тура кил32, 2. Фактик хата булма3а, 3.Й0км2тке э6м2-э6лекле бирел32 (план буйынса й2ки план3ы6), 4. Эш лексик я7тан бай булыуы мен2н айырылып тор3а, 5.Эш тема4а 32м т0п фекер6е а8латыу ма7сатына ярашлы стилд2 я6ыл3а, телм2ре тасуири бул3а, <u>И9к2рм2.</u> Бер ген2 телм2р хата3ы 32м бер ген2 й0км2тке хата3ы бул4ан я6ма эшк2 **«5» билд23е** 7уйыр4а м0мкин.	Я6ма эшт2 1 орфографик, й2ки 1 пунктуацион, й2ки 1 грамматик хата (тим2к,б0т23е 1 ген2 хата) бул3а,	**«5»** билд23е 7уйыла
1. Эште8 й0км2тке3е,ниге662,тема4а тура кил32 (теманан ситк2 ките1 бик а6 бул3а), 2. Й0км2тке, ниге662, д0р09 бирел32, 2мм2 эшт2 бик а6 бул3а ла, фактик хаталар осра3а, 3. Т0п фекер6е а8латыу э6м2-э6леклегенд2 тупа9 булма4ан етеш3е6лект2р ген2 бул3а,	Я6ма эшт2 2 орфографик 32м 2 пунктуацион хата, й2ки 1 орфографик 32м 3 пунктуацион хата бул3а,й2ки бер орфографик хата3ы ла булмайынса, пунктуацион хаталары 4-т2н,32м грамматик	**«4»** билд23е 7уйыла

4. Я6ма эш, ниге662, синоним 31662рг2 32м синонимик грамматик формалар4а бай бул3а, 5. Эш бер т0рл0 стилд2 я6ылыуы 32м тасуири булыу мен2н айырылып тор3а, И9к2рм2. Я6ма эште8 телм2р хаталары 0ст2н д2,й0км2тке3енд2ге хаталар икен2н д2 артма3а,у4а **«4» билд23е** 7уйыр4а м0мкин.	хаталары 2-н2н артма3а,	
1. Я6ма эшт2 теманы ситк2 ките1г2 7ара4ан етди хаталар бул3а, 2. Т0п фекер д0р09 а8латыл3а,2мм2 эшт2 фактик хаталар еб2релг2н бул3а, 3. Айырым 0л0шт2ренд2 т0п фекер6е а8латыу э6м2-э6леклеге бо6ол3а, 4. Я6ма эш бер т0рл0р2к типта4ы синтаксик конструкциялар6ан тор3а,316леге ярлы,31662р6е 7улланыу6а хаталар бул3а, 5. Эш тема 32м уны а8латыу талап итк2н бер т0рл0 стилд2 я6ылма3а, И9к2рм2. Я6ма эшт2ге телм2р хаталары 5-т2н, й0км2ткелеге хаталар 4-т2н артма4ан х2лд2 л2,эшк2 «3» билд23е 7уйыр4а м0мкин.	Я6ма эшт2 **4** орфографик 32м **4** пунктуацион хата, й2ки 3 орфографик 32м 5 пунктуацион хата, й2ки 7 пунктуацион хата 32м орфографик хата3ы6 бул3а,шулар 09т0н2 4 грамматик хата еб2рел32,	**«3»** билд23е 7уйыла

1. Я6ма эш тема4а тура килм232, 2. Фактик хаталар к1п бул3а, 3. Эште8 б0т2 0л0шт2ренд2 фекер а8латыу э6м2-э6леклеге бо6ол3а,текст 0л0шт2ре ара3ында б2йл2неш булма3а,плпн4а яраш3ы6 бул3а, 4. №16леге 4262тт2н тыш ярлы бул3а,эш 16-ара б2йл2неше булма4ан бер т0рл0 конструкциялы 7ы97а 30йл2мд2р62н тор3а,31662р 7улланышында ла хаталр осра3а, 5. Эшт2 стилде8 бер т0рл0л0г0н2 ирешелм2г2н бул3а, И9к2рм2. Я6ма эшт2ге телм2р хаталары 7-н2н,й0км2тке3енд2ге хаталар 3аны 6-нан артма4ан х2лд2 л2,у4а **«2» билд23е** 7уйыр4а м0мкин.	Орфографик хаталары 7-н2н,пунктуацион хаталары 7-н2н ,грамматик хаталар 6а 7-н2н арт3а,	**«2»** билд23е 7уйыла

Әҙәбиәт буйынса

Әҙәбиәт буйынса ла уҡыусы белемен баһалауҙың төрлө юлдары һәм үҙенсәлектәре бар, Исеменән үк күренеүенсә, әҙәбиәт дәресе уҡыусыларҙы әҙәпкә,тәртипкә, кешелеклелеккә өйрәтеү менән бергә матурҙы йәмһеҙҙән, яҡшыны насарҙан

айырырға ла күнекмә бирә. Тимәк, һәр әҙәбиәт дәресе уҡыусыға тәьҫир итерлек, һоҡланып ултырырлыҡ та булырға тейеш. Шуның менән бергә һәр әҙәбиәт дәресендә тиерлек уҡыусы белеме лә баһаланырға, сиреккә, йыллыҡҡа билдәләр ҡуйылырға бурыслы. Хәҙер әҙәбиәт дәрестәрендә баһалар ҡуйылыу мөмкинлектәрен, юлдарын ҡарап үтәйек.

Уҡыу тиҙлеген тикшереү

Башланғыс кластарҙан алып, һәр бала билдәле бер кимәлдә, тиҙлектә шыма итеп уҡый белергә лә бурыслы. Ғөмүмән, етеҙ, дөрөҫ, тасуири уҡыу, уҡырға өйрәтеү әҙәбиәт дәрестәренең тәүге мөһим талаптарының береһе. Уны, йәғни уҡыу тиҙлеген, 1 бала минутына күпме һүҙ укыуына ҡарап билдәләйҙәр. Һәр сирек һайын бер тапҡыр уҡыу тиҙлеге тикшерелә. Баһалар класс журналына ҡуйыла. Түбәндә башланғыс кластарҙан алып, укыусы минутына күпме һүҙ укырға тейеш булған һандар килтерелә. Уларға ҡарап, уҡыу тиҙлегенә ниндәй талаптар ҡуйылғанын билдәләргә мөмкин.

Баһалар

Баһалар	«5»	«4»	«3»	«2»
I	30	25	15	15-тән кәмерәк
II	55	45	30	30-ҙан кәмерәк
III	65	55	40	40-тан кәмерәк
IV	80	75	55	55-тән кәмерәк
V	100	90	80	80-дән кәмерәк
VI	110	100	90	90-дан кәмерәк
VII	120	110	100	100-ҙән кәмерәк
VIII	130	120	110	110-дан кәмерәк
IX	140	130	120	120-нән кәмерәк